

Poznań, 23 kwietnia 2019 r.

Autoreferat

1. Imię i Nazwisko

Dr Beata Pająk-Patkowska

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe / artystyczne - z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

Stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce uzyskałam dnia 26 września 2005 roku na podstawie uchwały Rady Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Rozprawę doktorską pt. *Rozumienie demokracji i jego wpływ na aktywność polityczną. Polsko-niemieckie studium porównawcze* napisałam w Pracowni Psychologii Polityki i Psychologii Międzykulturowej Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa na Wydziale Nauk Społecznych UAM w Poznaniu. Promotorem w przewodzie doktorskim była prof. dr hab. Jolanta Miluska, natomiast recenzentami: prof. dr hab. Andrzej Chodubski i prof. dr hab. Bogdan Koszel.

Studia magisterskie na kierunku politologia specjalność marketing polityczny ukończyłam z wynikiem bardzo dobrym i wyróżnieniem. Tytuł zawodowy magistra uzyskałam w 2001 roku na podstawie pracy magisterskiej pt. *Postawy młodzieży wobec polityki*, która została napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Jolanty Miluskiej w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa WNS UAM w Poznaniu. Recenzentem pracy był prof. dr hab. Marek Żyromski.

W 2006 roku na Wydziale Nauk Społecznych (Instytut Psychologii) Uniwersytetu im. A. Mickiewicza ukończyłam z wynikiem bardzo dobrym oraz z wyróżnieniem studia magisterskie na kierunku psychologia (specjalność psychologia pracy, praca magisterska „Emocjonalne podstawy orientacji lewicowej i prawicowej”). Ponadto w 2004 roku na Wydziale Nauk Społecznych UAM ukończyłam studia podyplomowe Psychologia w zarządzaniu. Uczestniczyłam również w Szkole Letniej Psychologii Polityki, organizowanej przez Międzynarodowe Towarzystwo Psychologii Politycznej oraz SWPS w Warszawie.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych / artystycznych

Od roku akademickiego 2005/2006 r. jestem pracownikiem, najpierw Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa, a potem Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM. Początkowo pracowałam w Pracowni Psychologii Polityki i Psychologii Kulturowej, którą kierowała Prof. dr hab. Jolanta Miluska, a następnie w Zakładzie Marketingu Politycznego i Socjotechniki kierowanym przez prof. dra hab. Piotra Pawełczyka.

Byłam również zatrudniona na podstawie umowy cywilno-prawnej w Wyższej Szkole Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa w Poznaniu (rok akademicki 2010/2011), Wyższej Szkole Bezpieczeństwa (2008/2009), Wyższej Szkole Umiejętności Społecznych (2008 do 2010) oraz w Wyższej Szkole Bankowej (2013/2014).

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. 2017, poz. 1789)

Tytuł osiągnięcia naukowego

Zgodnie z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. 2017, poz. 1789) wskazuję osiągnięcie naukowe zatytułowane:

„Aktywność polityczna grup niedoreprezentowanych w elitach władzy politycznej na poziomie centralnym na przykładzie kobiet oraz osób młodych w Polsce – uwarunkowania i konsekwencje”.

Na dorobek w ramach przedstawionego osiągnięcia naukowego składają się następujące publikacje:

- Jedna Monografia;
- Jedna praca zbiorowa pod redakcją naukową (współautor dr Jakub Jakubowski);
- 10 artykułów w czasopismach naukowych, w tym 4 we współautorstwie (4 w języku angielskim);

- 12 rozdziałów w pracach zbiorowych, w tym 2 we współautorstwie (4 w języku angielskim).

Wykaz publikacji wchodzących w skład osiągnięcia naukowego:

Monografia:

- Beata Pająk-Patkowska, **Uwarunkowania obecności i aktywności kobiet w Sejmie RP w latach 1989-2018**, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2018, ss. 595, ISBN 978-83-65817-61-7.

Prace zbiorowe pod redakcją naukową:

- Beata Pająk-Patkowska, Jakub Jakubowski, **Aktywność polityczna i jej przejawy we współczesnych państwach**, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2018, ss. 148.

Artykuły w czasopismach naukowych:

1. Beata Pająk, **Płeć a kariera polityczna**, „Przegląd Politologiczny”, nr 4/2006, ss. 43-61.
2. Beata Pająk-Patkowska, **Psychologiczne uwarunkowania aktywności politycznej kobiet**, „Przegląd Politologiczny”, nr 2/2011, ss. 91-99.
3. Beata Pająk-Patkowska, **Patterns of women's political activity**, „Przegląd Politologiczny”, nr 3/2013, ss. 143-153.
4. Beata Pająk-Patkowska, Jolanta Miluska, **Spoleczno-demograficzne uwarunkowania aktywności politycznej w procesie transformacji systemowej**, „Przegląd Psychologiczny”, 2014, tom 57, ss. 107-123.
5. Beata Pająk-Patkowska, Jolanta Miluska, **Aksjologiczne podstawy aktywności politycznej studentów w procesie transformacji ustrojowej w Polsce**, „Przegląd Zachodni”, nr 3/2014, ss. 153-168.
6. Beata Pająk-Patkowska, **Przesłanki stabilności demokracji – legitymizacja systemu na poziomie indywidualnym**, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, nr 1/2015, ss. 83-97.
7. Beata Pająk-Patkowska, **Kobiety jako uczestniczki sprawowania władzy**, „Studia Środkowoeuropejskie”, nr 4/2016, ss. 205-217.
8. Beata Pająk-Patkowska, Justyna Kuświk, Jolanta Miluska, **Political Activity Of Women And Men - The Psychosocial Determinants of Conventional Political Activity**, „Przegląd Politologiczny”, nr 4/2018, ss. 7-23.

9. Beata Pająk-Patkowska, Justyna Kuświk, Jolanta Miluska, **Unconventional Political Activity Of Women And Men - Psycho-social determinants**, "Analale Universtatii din Bucuresti", 2018, year XX, issue 2, ss. 77-103.
10. Beata Pająk-Patkowska, **Activities of the "We have a voice" foundation in the context of the political activity of young people**, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, nr 2/2019.

Rozdziały w pracach zbiorowych:

1. Beata Pająk, **Koncepcje obywatelstwa według młodych Polaków – implikacje dla społeczeństwa obywatelskiego w Polsce**, [w:] Odmiany myślenia o społeczeństwie obywatelskim, pod red. L. Kacprzaka i D. Mierzejewskiego, Piła 2007, ss. 185-197.
2. Beata Pająk-Patkowska, **Stereotyp kobiety i polityka – stagnacja czy ewolucja**, [w:] Gender jako determinanta w przestrzeni prywatnej i publicznej, pod red. A. Balczyńskiej-Kosman, I. Andruszkiewicz, J. Kałużnej, E. Kani, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2012, ss. 69-80.
3. Beata Pająk-Patkowska, **Being a woman in business-conditioning of women's success in Business as Exemplified by Henryka Bochniarz and Aneta Murakowska**, [w:] Political and Economic Activity of Women, pod red. I. Andruszkiewicz, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2013, ss. 23-34.
4. Beata Pająk-Patkowska, **Kobiety jako podmiot i przedmiot wpływu społecznego**, [w:] Wpływ społeczny – konteksty i zastosowania badawcze, pod red. B. Pająk-Patkowskiej, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2016, ss.19-28.
5. Beata Pająk-Patkowska, **Gender and political involvement – explaining the relationship**, [w:] Women's role and their participation in public life of Visegrad countries, pod red. M. Musiał-Karg, E. Lesiewicz, Poznań, Usti nad Labem 2016, ss. 15-24.
6. Beata Pająk-Patkowska, Iwona Olejnik, **Expectation towards democracy among the young – research report**, [w:] Interpolis'16, pod red. D. Cevárová, M. Čapliar B. Kollárová, V. Müller, Banská Bystrica 2016, ss. 102-110.
7. Beata Pająk-Patkowska, Jakub Jakubowski, **Social media in relation to acts of government and (un)shaping of citizenship**, [w:] Hungary and Poland in Times of Political Transition. Selected Issues, pod red. B. Pająk-Patkowskiej, M. Rachwała, Wydaw. WNPiD UAM Poznań 2016, ss. 223-236.

8. Beata Pająk-Patkowska, **Przesłanki aktywności politycznej jednostki i jej konsekwencje**, [w:] Uwarunkowania i mechanizmy partycypacji politycznej, pod red. M. Rachwała, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2017, ss. 9-25.
9. Beata Pająk-Patkowska, **Przejawy aktywności politycznej kobiet w internecie**, [w:] Komunikowanie społeczne w dobie nowych technologii, pod red. D. Piontek, S. Ossowski, Poznań 2017, ss. 49-65.
10. Beata Pająk-Patkowska, **Aktywność polityczna w teorii demokracji – spór o ideał obywatela**, [w:] Aktywność polityczna i jej przejawy we współczesnych państwach, pod red. J. Jakubowskiego i B. Pająk-Patkowskiej, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM: Poznań 2018, ss. 39-55.
11. Beata Pająk-Patkowska, **Ścieżki karier kobiet w sferze gospodarczej na przykładzie Henryki Bochniarz oraz Hanny Gronkiewicz-Waltz**, [w:] Kobiety w polityce. Studia i rozprawy, pod red. J. G. Otto, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2018, ss. 157-176.
12. Beata Pająk-Patkowska, **Danuta Huebner – analiza drogi na szczyty instytucji ponadnarodowych. Uwarunkowania przebiegu kariery**, [w:] Kobiety w ponadpaństwowych przestrzeniach publicznych, pod red. N. Lubik-Reczek, Wydaw. Marszałek, Toruń 2018.

Omówienie celu naukowego ww. prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Jako osiągnięcie naukowe będące podstawą ubiegania się o stopień naukowy doktora habilitowanego wskazałam dorobek zatytułowany: „**Aktywność polityczna grup niedoreprezentowanych w elitach władzy politycznej na poziomie centralnym na przykładzie kobiet oraz osób młodych w Polsce – uwarunkowania i konsekwencje**”. W tym miejscu należy zaznaczyć, że niedoreprezentowanie oznacza dysproporcję ilościową obserwowalną w organach władzy ustawodawczej – Sejm i Senat, a także we władzy wykonawczej (Rada Ministrów), w których kobiety, a także osoby młode są obecne w liczbie daleko odbiegającej od ich udziału w strukturze społecznej.

Problematyka aktywności politycznej podejmowanej w ramach systemu demokratycznego wyznaczała główny kierunek moich zainteresowań badawczych po uzyskaniu stopnia naukowego doktora. Od początku również interesowała mnie aktywność przejawiana przez dwie grupy, to jest młodzież oraz kobiety. W obu przypadkach można mówić o wyraźnym niedoreprezentowaniu rozumianym we wskazany powyżej sposób.

Tymczasem demokracja to system, w którym obywatel ma prawo udziału w procesie sprawowania władzy. Od czasów demokracji ateńskiej, w której każdy uprawniony do tego obywatel, bezpośrednio sprawował władzę, we współczesnych demokracjach konieczne było, ze względu na ich rozmiary, wprowadzenie mechanizmów demokracji reprezentacyjnej. Cykliczne i rywalizacyjne wybory (posługując się określeniami J. Schumpetera), stały się sposobem wyłaniania spośród ogółu obywateli reprezentantów w realizowaniu przede wszystkim władzy ustawodawczej. Mimo otwartego dostępu obywateli do tej instytucji – współcześnie jedynym cenzusem obowiązującym w wyborach w państwach demokratycznych jest cenzus wieku oraz obowiązujący w niektórych państwach cenzus domicylu, okazało się, że w ciałach przedstawicielskich są grupy mocno niedoreprezentowane. Na wyraźną dysproporcję w procesie rekrutacji do elit politycznych zwrócił uwagę Robert Putnam¹. Jej wynikiem jest m.in. niska obecność w tych elitach osób młodych, gorzej sytuowanych, a także kobiet. Badaczką, która zajęła się z kolei skutkami tego typu dysproporcji, jest Anne Philips². W swoich badaniach skupiła się na kobietach, a także grupach etnicznych, uznając, że te dwie cechy – czyli płeć oraz przynależność do grupy etnicznej są niezbywalne. Uznała również, że grupy te mają swoje wyraźne interesy, które w efekcie niedoreprezentowania w elitach władzy, mogą być marginalizowane.

Rozwój demokracji nierozłącznie związany jest z włączaniem kolejnych grup w proces sprawowania władzy, czyli z inkluzją. Zwolennicy najpierw przyznania kobietom równych praw wyborczych, a później wprowadzania rozwiązań umożliwiających im wyrównaną rywalizację o wejście do organów przedstawicielskich, wybieranych w drodze wolnych wyborów, wskazywali, że jest to niezbędny etap procesu demokratyzacji. Podnoszono również, że dzięki wyrównanej reprezentacji kobiet w ciałach sprawujących w demokracji władzę, możliwe będzie realizowanie kluczowych w tym systemie wartości, przede wszystkim równości i sprawiedliwości. Ważną w demokracji wartością jest również aktywność obywateli i ich partycypacja w procesie sprawowania władzy. W zależności od modelu demokracji postulowany pożądany poziom tej aktywności, jak również jej zakres, był różny, ale bez wątpienia aktywna postawa obywatela jest jedną z kluczowych jego cech. W modelu demokracji przedstawicielskiej aktywność obywateli ograniczona jest w dużej mierze do uczestnictwa w wyborach i wskazania w nich swojego reprezentanta w procesie sprawowania władzy. Z kolei w modelu republikańskim postuluje się jak najszersze włączanie obywateli w

¹ R. Putnam, *The Comparative Study of Political Elites*, New Jersey 1976.

² A. Philips, *The Politics of Presence*, Oxford 1995.

proces sprawowania władzy i aktywizowanie jak największej liczby obywateli. Współcześnie popularna wśród politologów jest teza, iż obywatele niezadowoleni są z oferowanych im w ramach rozwiązań liberalnych możliwości wpływu na sferę polityczną. Stąd wzrastające zainteresowanie aktywnościami niekonwencjonalnymi i spadek zainteresowania udziałem w wyborach.

Inkluzję, czyli włączanie obywateli w proces sprawowania władzy, można rozpatrywać w wymiarze pionowym lub poziomym. Ten pierwszy odnosi się do działań instytucji państwowych, które wywierają główny wpływ na kierunek i formy zachodzących w jego ramach procesów. Instytucje te stanowią również „podstawowy teatr działania oraz cel wysiłków indywidualnych i zbiorowych podmiotów politycznych, zmierzających do nabycia prawa partycypacji we władzy państwowej”³. W przypadku inkluzji poziomej, „głównym obszarem „uaktywniania się” praw podmiotowych obywateli oraz organizacji i koordynacji ich aktywności są struktury społeczeństwa obywatelskiego”⁴. Ten typ inkluzji realizowany jest „poza bezpośrednim nadzorem bądź kuratelą państwa”. Można to odnieść do dwóch typów aktywności politycznej – pierwsza, nawiązująca do inkluzji pionowej, obejmuje aktywność wyborczą oraz przynależność do partii politycznej. Oprócz tego rodzaju aktywności, obywatel ma do dyspozycji cały repertuar aktywności niekonwencjonalnych, obejmujących petycje, protesty, marsze, pikety czy strajki. Te właśnie sposoby aktywności umożliwiają jednostkom bezpośredni wpływ na sferę polityczną. Obywatele nie muszą liczyć na to, że wybrany w wyborach reprezentant będzie zachowywał się zgodnie z głoszonym podczas wyborów programem czy realizował ich interesy. Mogą bezpośrednio pokazać władzy, jakie są ich oczekiwania. Część politologów uznaje, że rozszerza to znacznie zakres wpływu obywatela na sferę polityczną i daje narzędzie do walki o własne interesy⁵. Ten typ aktywności realizuje inkluzję poziomą⁶. Można oczekiwać, że grupy w dużym stopniu niedoreprezentowane w organach stanowiących prawo, będą zainteresowane działaniami tego typu.

Aktywność polityczna jest stosunkowo popularnym obszarem badań naukowych, choć w Polsce zajmują się nim głównie socjologowie oraz pedagodzy, a także psychologowie. W naukach politycznych z kolei mamy kilka interesujących prac poświęconych aktywności politycznej lub partycypacji politycznej, analizowanej często w kontekście kultury politycznej

³ K. Dziubka, Inkluzja polityczna jako wartość demokratyczna, w: *Studia z teorii polityki*, tom III, pod red. A. Czajkowskiego i L. Sobkowiaka, Wrocław 2000, s. 32.

⁴ Tamże.

⁵ P. Rosanvallon, *Kontrdemokracja. Polityka w dobie nieufności*, Wrocław 2011.

⁶ Por. K. Dziubka, op. cit., s. 35.

polskiego społeczeństwa. Wskazać tu można zwłaszcza pracę Daniela Midera⁷, poświęconą partycypacji politycznej w Internecie, czy ciekawe studium teoretyczne, notabene bierności politycznej, Lecha Szczegóły⁸.

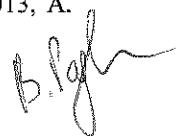
Wyróżnikiem realizowanych przez mnie badań jest mocno obecne podejście empiryczne, wynikające z prowadzenia własnych badań na grupach celowych. Umożliwia to zweryfikowanie hipotez (opartych na wypracowanych w naukach politycznych, ale także psychologicznych, teoriach) dotyczących uwarunkowań aktywności na poziomie indywidualnym, dając jednocześnie wgląd w inne niż tylko demograficzne cechy badanej populacji, do których często ograniczają się duże ośrodki badań społecznych. Takie badania dostarczają więc bardziej szczegółowej wiedzy na temat czynników psychologicznych czy elementów świadomości politycznej i ich związków z aktywnością polityczną, co wnosi istotny element do wiedzy na temat mechanizmów zachowań politycznych obywateli i możliwości oddziaływania na nie (np. w ramach edukacji czy socjalizacji politycznej). Prowadzone przez mnie badania, ze względu na powtarzane co kilka lat pomiary, umożliwiły również obserwację zmian zachodzących w aktywności politycznej - zarówno w jej poziomie, jak i wybieranych przez badanych formach, co również wzbogaca wiedzę na temat przebiegu procesu transformacji systemowej na poziomie indywidualnym. Jest to o tyle też istotne, że gros teorii politologicznych dotyczących obszaru zachowań politycznych wypracowanych zostało przez politologów zachodnioeuropejskich czy amerykańskich, gdy tymczasem prowadzone przez mnie badania umożliwiają ich weryfikację w polskim kontekście.

W przypadku drugiego obszaru prowadzonych przez mnie badań, a więc analizy obecności kobiet w polskim Sejmie po 1989 r. oraz przejawianej tam aktywności, można stwierdzić, że stanowią one istotne uzupełnienie badań politologicznych prowadzonych w tym zakresie (wśród prac poświęconych temu zagadnieniu wskazać można np. pracę Małgorzaty Niewiadomskiej-Cudak, której część dotyczy kobiet w Sejmie RP oraz pracę Adrianny Chibowskiej o bardziej ogólnym charakterze, poświęconą uwarunkowaniom aktywności politycznej kobiet).⁹ W przypadku moich badań, analiza danych statystycznych dotyczących posłów wszystkich kadencji umożliwiła porównanie populacji posłów i posłanek pod względem cech demograficznych, ale również pod względem przejawianej przez nich aktywności. Po drugie, zastosowane przeze mnie podejście jakościowe, dało wgląd w

⁷ D. Mider, *Partycypacja polityczna w Internecie*, Warszawa 2008.

⁸ L. Szczegóła, *Bierność obywateli. Apatia polityczna w teorii demokratycznej partycypacji*, Warszawa 2013.

⁹ M. Niewiadomska-Cudak, *Kobiety w polskich organach kolegiatnych w latach 1919-2011*, Toruń 2013, A. Chibowska, *Uwarunkowania partycypacji politycznej kobiet w Polsce*, Toruń 2012.

uwarunkowania przebiegu karier wybranych posłanek, a także prowadzoną przez nich działalność w Sejmie. Tak szeroko zakrojone badania, a także tak mocno oparte na metodzie jakościowej są rzadko spotykane w badaniu polskiej rzeczywistości politycznej.¹⁰

Punktem wyjścia dla prowadzonych przeze mnie badań stały się następujące pytania:

Jakie są możliwości wpływania przez obywateli na sferę polityczną za pośrednictwem aktywności politycznej?

Jaką rolę pełni w demokracji aktywność polityczna obywateli?

Jakie są konsekwencje podejmowanej przez obywateli aktywności politycznej?

Jaki jest poziom oraz formy aktywności politycznej grup niedoreprezentowanych w elitach władzy?

Założyłam, że w demokracji obywatele wpływają na sferę polityczną za pomocą aktywności konwencjonalnych, takich jak udział w wyborach (zarówno czynny, jak i bierny), a także aktywności niekonwencjonalnych (udział w protestach, demonstracjach, strajkach, itp.). Aktywność polityczna typu konwencjonalnego służy na poziomie systemu politycznego przede wszystkim jego legitymizacji, natomiast na poziomie indywidualnym służy włączaniu (inkluzji) obywateli w proces sprawowania władzy. Aktywność niekonwencjonalna może podważać poziom legitymizacji władzy, jeśli jest skierowana przeciwko niej. Może być również sposobem artykulacji interesów przez grupy niedoreprezentowane w elitach władzy i sposobem inkluzji poziomej (na temat powiązania pomiędzy partycypacją polityczną a legitymizacją pisał np. Mider¹¹, a także Pająk-Patkowska¹²).

Uznałam, że niedoreprezentowane w elitach władzy (w sensie ilościowym, co wyjaśniałam wyżej) w Polsce (ale nie tylko) są dwie grupy, wskazywane już przez R. Putnama¹³, czyli osoby młode oraz kobiety.

Stąd właśnie w swojej pracy zajęłam się dwoma, równolegle analizowanymi problemami. Z jednej strony analizowałam aktywność polityczną młodzieży, a także kobiet w innych niż tylko uczestnictwo w wyborach, jej przejawach, z drugiej zaś strony interesowało

¹⁰ Szerzej na temat wykorzystania badań jakościowych, w tym wywiadów pogłębionych, w naukach politycznych, w: Metody badań jakościowych, tom 2, pod red. N. K. Denzin, Y. S. Lincoln, Warszawa 2010.

¹¹ D. Mider, Partycypacja polityczna a legitymizacja systemu politycznego, „Studia Polilogiczne”, vol. 18/2010.

¹² B. Pająk-Patkowska, Przesłanki stabilności demokracji – legitymizacja systemu na poziomie indywidualnym, „Środkowoeuropejskie Studia Polilogiczne”, nr 1/2015.

¹³ R. Putnam, op. cit.

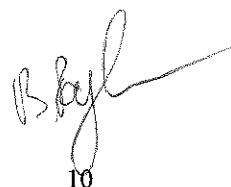
mnie, z czego wynika mniejsza reprezentacja kobiet w Sejmie i jakie mogą być tego konsekwencje.

W przypadku problemu pierwszego, czyli analizy aktywności politycznej młodych, w tym kobiet, a także analizy ewolucji tej aktywności, podstawową metodą badawczą była metoda statystyczna. Analizie poddano tu wyniki badań własnych, realizowanych tak samodzielnie, jak i we współpracy z innymi badaczami (prof. dr hab. Jolanta Miluska, dr Justyna Kuświk, dr hab. Marcin Rachwał). W przypadku tego celu sformułowano następujące szczegółowe problemy badawcze:

- Jaki jest poziom aktywności politycznej młodych?
- Jaki jest poziom aktywności politycznej kobiet?
- Czy w analizowanym okresie, tj. 2004-2017, zmienił się poziom aktywności politycznej młodych/kobiet?
- Czy w analizowanym okresie zmieniły się formy aktywności politycznej młodych/kobiet?
- Jakie czynniki wpływają na poziom/formy aktywności politycznej osób młodych/kobiet?

W oparciu o istniejącą wiedzę sformułowaną w teoriach oraz opartą o wyniki dotychczasowych badań prowadzonych w tym obszarze, sformułowano następujące hipotezy:

- Poziom aktywności politycznej osób młodych jest niski i obejmuje głównie aktywność wyborczą.
- Poziom aktywności politycznej młodych kobiet jest niższy niż poziom aktywności politycznej młodych mężczyzn.
- Poziom aktywności politycznej młodzieży obniżył się w analizowanym okresie, zwłaszcza w zakresie aktywności konwencjonalnej.
- Poziom aktywności politycznej młodych kobiet w analizowanym okresie pozostał na tym samym poziomie.
- Bardziej aktywna jest młodzież o wyższym statusie społecznym (mieszkańcy większych miast, których rodzice są lepiej wykształceni, o wyższym dochodzie).

10

- Bardziej aktywne są osoby wyżej ceniące wolność, a także przekonane o wadze aktywności politycznej w demokracji.

Podstawę dla weryfikacji wskazanych wyżej hipotez stanowiły wyniki badań własnych przeprowadzonych w 2004, 2010, 2014 i 2017 r. Zakres czasowy własnych badań empirycznych obejmuje więc okres pomiędzy 2004 a 2017 r., jednak analiza dotyczyła także okresu wcześniejszego, od 1989 r., gdzie podstawę wnioskowania stanowił materiał wtórny, zebrany przez innych badaczy. Taki zakres czasowy badań, czyli od 1989 do 2017 r. wynika z jednego z celów prowadzonych badań, jakim była analiza ewolucji aktywności politycznej młodych, tak jej poziomu, jak i wybieranych form, w procesie transformacji systemowej, zapoczątkowanym w 1989 r. Badanymi byli przede wszystkim studenci, a w ostatnim pomiarze również licealiści (dobór celowy próby). Przyjęto, że aktywność polityczna to wszelkie formy działania, których celem jest poparcie politycznej ciągłości bądź zmiany i przybierać może ona dwie podstawowe formy: aktywność konwencjonalną obejmującą głównie aktywność wyborczą oraz aktywność niekonwencjonalną. Ta ostatnia to te formy działania, które wiążą się z bezpośrednim oddziaływaniem na władzę. Przyjąć może ona postać legalną (demonstracje, petycje, marsze, legalne strajki), lub nielegalną (blokady, strajki nielegalne). W badaniach posłużono się autorską skalą do pomiaru poziomu aktywności politycznej w różnych jej wymiarach. Dla zbadania uwarunkowań tej aktywności posłużono się istniejącymi już narzędziami, takimi jak zmodyfikowana Skala Wartości Politycznych W. Sotwin, Kwestionariusz J. Wagnera do pomiaru poziomu Indywidualizmu-Kolektywizmu, ale również autorskimi skalami, takimi jak Skala Oczekiwań wobec Demokracji, czy skala do pomiaru wiedzy na temat możliwości wpływu na sferę polityczną.

Dzięki temu możliwe było prześledzenie nie tylko zmian w poziomie i wybieranych formach aktywności politycznej, ale także poznanie różnorodnych uwarunkowań tych procesów. W każdym z pomiarów analizie poddawano również wpływ zmiennej płci, co dało podstawy do wnioskowania o roli tej zmiennej w aktywności politycznej.

Równolegle realizowanym obszarem moich badań była analiza obecności kobiet w Sejmie RP, od 1989 r. do 2018 r. Analizując okres niemal 30 lat można dostrzec pewne cechy stałe, jak również można zaobserwować zachodzące zmiany. Daje to z kolei możliwość formułowania hipotez co do uwarunkowań zachodzących procesów i ich ewentualnych dalszych kierunków rozwoju.

Realizacja powyższych celów wymagała zastosowania wielu metod badawczych. Dla zrekonstruowania uwarunkowań obecności kobiet w Sejmie zastosowano analizę systemową.

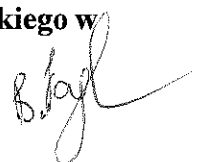
B. Tajk

w której przede wszystkim analizie poddano zmiany w systemie wyborczym związane z wprowadzeniem kwot na listach wyborczych do Sejmu. Ze względu na wielość ewentualnych czynników warunkujących obecność kobiet w Sejmie, zastosowano także inne metody – statystyczną, a także jakościową. Pierwsza posłużyła do analizy populacji posłów i posłanek w poszczególnych kadencjach, co dało podstawy do wnioskowania na temat czynników potencjalnie odpowiedzialnych za niższą reprezentację kobiet w tym organie. Druga pozwoliła zrekonstruować wskazywane przez badane posłanki czynniki odpowiedzialne za przebieg ich karier politycznych. Także metoda komparatystyczna znalazła tu zastosowanie (porównania obejmowały zmiany zachodzące w poszczególnych kadencjach Sejmu, jak również porównywano populację posłów i posłanek w zakresie cech demograficznych) oraz elementy genetycznej metody historycznej.

W przypadku analizy aktywności kobiet w Sejmie, posłużono się również metodą statystyczną, a także jakościową analizą treści wystąpień sejmowych wybranych posłanek. Nie daje to oczywiście podstaw do generalizowania wyników badań, jednak niemożliwe było zastosowanie tej metody w odniesieniu do całej populacji posłanek. Nawet w przypadku, gdy analizowano szesnaście wybranych tu do badań pogłębionych posłanek, oznaczało to konieczność zapoznania się z nawet kilku setkami wystąpień sejmowych jednej posłanki, a w efekcie kilku tysiącami wystąpień poselskich.

Wyniki prowadzonych przeze mnie badań zostały przedstawione w artykułach oraz w monografii tworzących cykl: **„Aktywność polityczna grup niedoreprezentowanych w elitach władzy politycznej na poziomie centralnym na przykładzie kobiet oraz osób młodych w Polsce – uwarunkowania i konsekwencje”**.

Odpowiedzi na pytania dotyczące sposobów wpływania na sferę polityczną, roli aktywności politycznej w demokracji oraz jej konsekwencji zawarłam w trzech artykułach o charakterze teoretycznym. W artykule zatytułowanym **„Aktywność polityczna w teorii demokracji – spór o ideał obywatela”**, przedstawiłam podejście do aktywności obywateli w teorii demokracji z odniesieniem do głównych wartości demokratycznych. Roli aktywności politycznej obywateli w demokracji poświęcony został artykuł **„Przesłanki stabilności demokracji – legitymizacja systemu na poziomie indywidualnym”**, natomiast omówienie zarówno uwarunkowań, jak i konsekwencji aktywności zawiera artykuł **„Przesłanki aktywności politycznej jednostki i jej konsekwencje”**. Kolejny artykuł - **Koncepcje obywatelstwa według młodych Polaków – implikacje dla społeczeństwa obywatelskiego w**

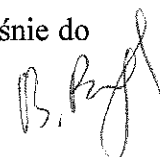

Polsce, zawiera przegląd koncepcji obywatelskości i zestawia je z wynikami badań dotyczących sposobu postrzegania przez młodzież obowiązków obywatelskich. Dało to możliwość zrekonstruowania ideału obywatela, jaki funkcjonuje w świadomości młodzieży. Ważnym celem tego artykułu było również wskazanie miejsca aktywności, politycznej i społecznej, wśród wskazywanych przez młodych, cech dobrego obywatela.

Omówienie wyników badań empirycznych dotyczących aktywności politycznej osób młodych, w tym kobiet zawarte zostało w następujących artykułach:

- Beata Pająk-Patkowska, Jolanta Miluska, **Společno-demograficzne uwarunkowania aktywności politycznej w procesie transformacji systemowej**, „Przegląd Psychologiczny”, 2014, tom 57, ss. 107-123.
- Beata Pająk-Patkowska, Jolanta Miluska, **Aksjologiczne podstawy aktywności politycznej studentów w procesie transformacji ustrojowej w Polsce**, „Przegląd Zachodni”, nr 3/2014, ss. 153-168.
- Beata Pająk-Patkowska, Justyna Kuświk, Jolanta Miluska, **Political Activity Of Women And Men - The Psychosocial Determinants of Conventional Political Activity**, „Przegląd Politologiczny”, nr 4/2018, ss.7-23.
- Beata Pająk-Patkowska, Justyna Kuświk, Jolanta Miluska, **Unconventional Political Activity Of Women And Men - Psycho-social determinants**, „Analale Universtatii din Bucuresti”, 2018, year XX, issue 2, ss. 77-103.

W tych czterech artykułach zaprezentowane zostały wyniki podłużnych badań prowadzonych pomiędzy 2004 a 2014 r. z trzema pomiarami w latach 2004, 2010 oraz 2014, które pokazują przemiany aktywności politycznej studentów w tym właśnie okresie, a także wskazują różnorodne uwarunkowania tej aktywności, zarówno społeczne, jak i demograficzne, na psychologicznych kończąc. W badaniach tych uwzględniono również rolę czynników związanych z elementami świadomości politycznej badanych, takimi jak hierarchia wartości politycznych, zadowolenie z funkcjonowania demokracji oraz postrzeganie wagi aktywności politycznej w demokracji. Na innym materiale empirycznym oparty został artykuł Beaty Pająk-Patkowskiej oraz Iwony Olejnik, **Expectation towards democracy among the young – research report**, [w:] Interpolis'16, pod red. D. Cevárová, M. Čapliar B. Kollárová, V. Müller, Banská Bystrica 2016, w którym zaprezentowane zostały wyniki badań przeprowadzonych wśród studentów i licealistów dotyczące oczekiwań młodych odnośnie do

oferowanych im możliwości wywierania wpływu na sferę polityczną, ale także dokonano pomiaru ich aktywności politycznej. Badania te ukazały dość wysokie zainteresowanie młodych badanych rozszerzeniem możliwości wpływu na władzę, przy jednoczesnej niewielkiej wiedzy na temat istniejących mechanizmów i dość niskim poziomie aktywności politycznej.

Kwestii płci i jej roli w aktywności politycznej poświęcone były artykuły:

- Beata Pająk-Patkowska, **Płeć a kariera polityczna**, „Przegląd Politologiczny”, nr 4/2006, ss. 43-61.
- Beata Pająk-Patkowska, **Przejawy aktywności politycznej kobiet w internecie**, [w:] Komunikowanie społeczne w dobie nowych technologii (red. D. Piontek, S. Ossowski), Poznań 2017, ss. 49-65.
- Beata Pająk-Patkowska, **Patterns of women's political activity**, “Przegląd Politologiczny”, nr 3/2013, ss. 143-153.

a także wskazane już wyżej:

- Political Activity Of Women And Men - The Psychosocial Determinants of Conventional Political Activity, “Przegląd Politologiczny”, nr 4/2018, ss. 7-23.
- Unconventional Political Activity Of Women And Men - Psycho-social determinants, “Analale Universtatii din Bucuresti”, 2018, year XX, issue 2, ss. 77-103.

Pierwszy ze wskazanych artykułów analizuje przede wszystkim bariery występujące w przypadku kobiet, które podejmują decyzję o wyborze polityki jako obszaru swojej aktywności zawodowej. Punktem wyjścia jest szczegółowa analiza zawodu polityka pod kątem umiejętności i cech ułatwiających w niej funkcjonowanie. W drugiej zaś części znalazła się analiza wyników badań dotyczących z jednej strony rzeczywistych różnic pomiędzy kobietami i mężczyznami w zakresie wyróżnionych wcześniej cech i umiejętności ważnych w wykonywaniu zawodu polityka, z drugiej zaś różnic w zakresie społecznego postrzegania kobiet i mężczyzn w kontekście tych cech. Doprowadziło to w efekcie do sformułowania wniosku, iż niższa reprezentacja kobiet w elitach politycznych nie wynika z dysponowania przez nie niższymi zasobami, ale jest pochodną stereotypów społecznych, ale również autostereotypów. Konsekwencją tych ostatnich może być wycofywanie się kobiet z rywalizacji

B. Pająk

o dostęp do elit politycznych (mechanizm samowykluczenia). W dwóch pozostałych artykułach analizowano poziom aktywności politycznej kobiet, w tym tej przejawianej w internecie.

Uwarunkowania aktywności politycznej kobiet, przedstawione zostały również w artykułach:

- **Psychologiczne uwarunkowania aktywności politycznej kobiet**, „Przegląd Politologiczny”, nr 2/2011, ss. 91-99.
- **Gender and political involvement – explaining the relationships**, [w:] M. Musiał-Karg, E. Lesiewicz (red.), Women's role and their participation in public life of Visegrad countries, Poznań, Usti nad Labem 2016, ISBN 978-83-62907-70-0, ss. 15-24.

Artykuł **Activities of the "We have a voice" foundation in the context of the political activity of young people**, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, nr 2/2019, oparty został na wywiadzie przeprowadzonym z założycielkami i aktywistkami organizacji Mamy Głos, a także dziewczynki dziewczynom. Dotyczył on prowadzonych przez te organizacje działań oraz ich ewentualnych skutków dla zaktywizowania kobiet w sferze politycznej, a także społecznej.

Prowadzone przez mnie badania dotyczyły również stereotypów jako prawdopodobnych przyczyn niższej aktywności politycznej kobiet, a także słabszej obecności kobiet w sferze politycznej. Dla zweryfikowania hipotezy zakładającej występowanie w społeczeństwie stereotypów płci ograniczających aktywność polityczną kobiet, przeprowadziłam badania empiryczne wśród studentów, w których badałam tak sposób postrzegania kobiet i mężczyzn w kontekście określonych cech, jak również sposób postrzegania polityki i cech uważanych za ważne dla bycia politykiem. Dla sprawdzenia trwałości/zmienności stereotypów pomiar powtórzyłam po upływie kilku lat. Badania wykazały po pierwsze stereotypowy obraz kobiet i mężczyzn, jak również stereotypowy obraz polityki jako sfery, w której bardziej przydatne okazują się cechy przypisywane mężczyznom. Badania ukazały jednak również wzrost znaczenia cech stereotypowo przypisywanych kobietom, co może oznaczać w przyszłości większe przyzwolenie społeczne na obecność kobiet w tej sferze. Wyniki tych badań przedstawione zostały w artykułach:

- Beata Pająk, **Płeć a kariera polityczna**, „Przegląd Politologiczny”, nr 4/2006, ss. 43-61.
- Beata Pająk-Patkowska, **Stereotyp kobiety i polityka – stagnacja czy ewolucja**, [w:] Gender jako determinanta w przestrzeni prywatnej i publicznej, red. A.

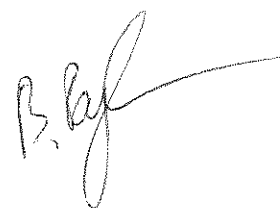
Balczyńska-Kosman, I. Andruszkiewicz, J. Kałużna, A. Kania. Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2012.

- Beata Pająk-Patkowska, **Kobiety jako podmiot i przedmiot wpływu społecznego**, [w:] Wpływ społeczny – konteksty i zastosowania badawcze, red. B. Pająk-Patkowska, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2016, ss. 19-28.

Niższa obecność kobiet w sferze politycznej, będąca konsekwencją mniejszej ich aktywności politycznej, prowadzi w efekcie do słabszej reprezentacji w strukturach władzy, nie tylko ustawodawczej, ale także wykonawczej. Ten aspekt związany z konsekwencjami aktywności politycznej, analizowany był w monografii, a także w artykule dotyczącym kobiet we władzy wykonawczej, ale także w innych obszarach władzy politycznej. Przedmiotem artykułu **Kobiety jako uczestniczki sprawowania władzy** („Studia Środkowoeuropejskie”, nr 4/2016, ss. 205-217) była przede wszystkim ilościowa analiza składu poszczególnych rządów od 1989 r., pod kątem obecności w nich kobiet, jak również obejmowanych przez nie resortów, zgodnie z modelem BEIS. Wskazano również, jak zmieniała się reprezentacja kobiet w Sejmie oraz Senacie. Na podstawie przeprowadzonych analiz stwierdzić można, że kobiety w niewielkim stopniu reprezentowane były w strukturach władzy wykonawczej. Na czele rządu stały w okresie ostatnich 29 lat trzykrotnie, rzadziej niż mężczyźni kierowały ministerstwami. Stwierdzić również można wysoki stopień stereotypizacji obejmowanych przez nie resortów. Towarzyszyła temu wzrastająca, ale wciąż niewielka reprezentacja w Sejmie i bardzo słaba obecność w Senacie. Warto również podkreślić, że jest to wynik błędnego koła, w którym niższa aktywność polityczna kobiet, przekłada się na słabszą reprezentację kobiet w partiach politycznych, zwłaszcza w strukturach nimi kierujących, co skutkuje gorszą pozycją w procesie rekrutacji na listy wyborcze, niższą reprezentacją w parlamencie i mniejszą szansą na wejście w struktury władzy wykonawczej. Słabsza obecność w rządzie oznacza również mniejszą szansę na zaistnienie w mediach i ogranicza możliwość zmiany stereotypu kobiety i stereotypu polityki jako sfery męskiej dominacji, w społeczeństwie.

W oparciu o inną metodologię powstały artykuły:

- **Being a woman in business-conditioning of women's success in Business as Exemplified by** Henryka Bochmiarz and Aneta Murakowska, [w:] Political and Economic Activity of Women, red. I. Andruszkiewicz, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2013,

- **Ścieżki karier kobiet w sferze gospodarczej na przykładzie Henryki Bochniarz oraz Hanny Gronkiewicz-Waltz**, [w:] *Kobiety w polityce. Studia i rozprawy*, pod red. J. G. Otto, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa, ss. 157-176.
- **Danuta Huebner – analiza drogi na szczyty instytucji ponadnarodowych. Uwarunkowania przebiegu kariery**, [w] *Kobiety w ponadpaństwowych przestrzeniach publicznych*, red. N. Lubik-Reczek, Wydaw. Marszałek, Toruń 2018.

Wszystkie artykuły oparte zostały na wywiadzie pogłębionym przeprowadzonym wśród kobiet, które osiągnęły wysoką pozycję czy to w sferze politycznej, czy w gospodarczej. W przypadku Danuty Huebner analizowano głównie czynniki, które przyczyniły się do osiągnięcia przez nią wysokiej pozycji w strukturach europejskich. Natomiast w artykułach poświęconych Hannie Gronkiewicz-Waltz oraz Henryce Bochniarz skupiono się przede wszystkim na przebiegu ich karier w sferze gospodarczej. Wszystkie przebadane podkreślają wagę wykształcenia, ale również silnego charakteru niezbędnego ich zdaniem dla zdobycia pozycji w sferze zdominowanej przez mężczyzn. Uważają, że w takim przypadku od kobiet wymaga się więcej niż od mężczyzn, choć te, które mają za sobą doświadczenie działania w sferze gospodarczej (Hanna Gronkiewicz-Waltz i Henryka Bochniarz) podkreślają, że bardziej bezwzględne reguły panują jednak w polityce.

Podejście jakościowe zastosowano także w części zawartej w prezentowanym cyklu monografii – „**Uwarunkowania obecności i aktywności kobiet w Sejmie RP w latach 1989-2018**”, która oparta została na wywiadach pogłębionych. Zastosowanie podejścia jakościowego umożliwiło bardziej dokładną analizę uwarunkowań przebiegu karier kobiet aktywnych w sferze politycznej, ale także gospodarczej. Wybrane do badań zostały kobiety, które w wyniku podjętej aktywności, weszły do elit politycznych bądź gospodarczych Polski. Na podstawie ich doświadczeń można było określić czynniki potencjalnie ważne w przypadku podejmowania przez kobiety aktywności w sferze zdominowanej przez mężczyzn.

Wskazana monografia zajmuje istotne miejsce w przedstawianym cyklu. Zawiera ona analizy ogniskujące się wokół trzech problemów. Po pierwsze w pracy dokonano analizy uwarunkowań obecności kobiet w Sejmie, przede wszystkim skupiając się na kwestii wpływu rozwiązań kwotowych na ich reprezentację. Po drugie analizie podlegała sama populacja posłów i posłanek, w ramach której dokonano ich porównania pod kątem zmiennych demograficznych, a także aktywności poselskiej. W ramach trzeciego obszaru badań dokonano analizy przebiegu karier politycznych wybranych posłanek w celu zrekonstruowania

czynników na nią wpływających. Celem prowadzonych w tych obszarach badań było znalezienie odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

- Jakie czynniki warunkowały obecność kobiet w polskim Sejmie w okresie pomiędzy 1989 a 2018 r.?
- Jaka jest rola rozwiązań kwotowych w zwiększeniu reprezentacji kobiet w polskim Sejmie?
- Jaki jest wpływ czynników biologicznych, związanych z urodzeniem dziecka(i) w przebiegu karier posłanek?
- Jaki jest udział czynników społecznych, związanych ze stereotypowo określonymi rolami społecznymi, w przebiegu karier posłanek?
- Jakie uwarunkowania przebiegu karier swoich oraz innych posłanek, dostrzegają posłanki o długim doświadczeniu w pracy parlamentarnej?

W odniesieniu do nich sformułowano następujące hipotezy:

Hipoteza 1: Można zakładać, że obecność kobiet w polskim Sejmie, przejawiająca się w procentowym ich udziale w składzie Sejmu, uzależniona jest od wielu czynników, tak o charakterze społecznym (stereotypy, narzucone role społeczne), jak i indywidualnym (cechy psychologiczne, motyw).

Hipoteza 2: Rozwiązania kwotowe mogą pozytywnie wpływać na zwiększenie reprezentacji liczebnej kobiet w polskim Sejmie w sposób bezpośredni, jak i pośredni.

Hipoteza 3: Czynniki biologiczne związane z prokreacją mogą wpływać na reprezentację kobiet w Sejmie.

Hipoteza 4: Czynniki społeczne, związane ze społecznie nałożoną na kobiety większą odpowiedzialnością za opiekę nad potomstwem (role społeczne określone w stereotypie), mogą wpływać na reprezentację kobiet w Sejmie.

Zakładać jednak można również słabnięcie znaczenia tych uwarunkowań, ze względu na zachodzące w społeczeństwie zmiany.

Ostatnie pytanie badawcze miało charakter eksploracyjny, w związku z tym nie przyjęto w odniesieniu do niego żadnych hipotez.

Oprócz uwarunkowań obecności kobiet w Sejmie analizowano również konsekwencje tej obecności, w postaci podejmowanych w nim przez posłanki aktywności. W odniesieniu do tego celu sformułowano następujące problemy:

- Czy posłanki różnią się od posłów w intensywności podejmowanej w Sejmie aktywności?

- Czy posłanki różnią się od posłów w obszarach podejmowanej w Sejmie aktywności?

W przypadku tych problemów założono, że posłanki nie różnią się od posłów w intensywności przejawianej aktywności poselskiej, określanej na podstawie ilości zgłaszanych interpelacji i wystąpień sejmowych. Zakładać jednak można, że różnica dotyczy obszarów podejmowanej aktywności określonej na podstawie analizy przynależności kobiet do komisji sejmowych oraz tematów podejmowanych przez wybrane do badań jakościowych posłanki. Posłanki częściej przynależą do komisji sejmowych zajmujących się stereotypowo przypisywanym kobietom obszarom. Znajduje to również odzwierciedlenie w tematyce wystąpień sejmowych.

Praca składa się z czterech rozdziałów. W rozdziale pierwszym skoncentrowano się przede wszystkim na analizie wprowadzania rozwiązań kwotowych do polskiego systemu, prezentując ten proces na tle doświadczeń innych krajów, ale także ukazując kolejne etapy tego procesu i debaty, jakie on wywoływał. Analiza ich treści ukazuje bowiem, jakie stereotypy narosły tak wokół aktywności politycznej kobiet, jak i jej wspierania. Wskazane zostały również czynniki, które mogą utrudniać wyrównaną reprezentację płci w Sejmie, pomimo istnienia rozwiązań kwotowych. W rozdziale drugim przedstawione zostały wyniki analiz statystycznych, które pozwoliły opisać oraz porównać populację parlamentarzystek i parlamentarzystów pod kątem różnych zmiennych demograficznych. Umożliwiło to wskazanie potencjalnych czynników o charakterze społecznym i indywidualnym, które mogą wyjaśniać niższą reprezentację kobiet w sferze politycznej. W rozdziale trzecim porównana została aktywność posłanek i posłów w Sejmie, na podstawie analizy danych na temat ilości wystąpień i interpelacji oraz aktywności w komisjach sejmowych. Rozdział czwarty to szesnaście studiów przypadku, które stanowią wybrane do szczegółowych analiz posłanki. Zastosowane kryteria pozwoliły wyodrębnić grupę posłanek szczególnie aktywnych w analizowanym okresie. W dwunastu przypadkach, dzięki wykorzystaniu wywiadu pogłębionego, analizie poddano nie tylko aktywność posłanek, ale także czynniki, które mogły przyczynić się do osiągnięcia przez nie wysokiej pozycji w polityce. Zebrane dane pozwoliły na sformułowanie poniższych wniosków.

Tak jak zakładałam (hipotezy 1-4), uwarunkowania obecności kobiet w Sejmie mają wieloraki charakter. Systemowe rozwiązania związane z wprowadzeniem kwot do polskiego systemu wymusiły na partiach zwiększenie reprezentacji kobiet na listach wyborczych. W efekcie zwiększyła się również ich reprezentacja w Sejmie, choć zmiana, jak na razie okazała się mniejsza niż zakładano. Stąd pojawiające się głosy poddające w wątpliwość sens wprowadzonych rozwiązań, zwłaszcza że kwoty doprowadziły do wzrostu liczby przegranych

kandydatek. Należy zgodzić się jednak, że potrzeba nieco więcej czasu, by ocenić skutki zmian wywołanych przez kwoty.

Niezbyt imponujący jak na razie przyrost liczby kobiet w Sejmie, może być również dowodem na siłę czynników społecznych, w tym przede wszystkim istniejących stereotypów, tak na temat samych kobiet, jak i polityki. To w nich zapisane są oczekiwania wobec płci i pełnionych przez nie ról społecznych. Pozostaje to z kolei w związku z czynnikami o charakterze biologicznym, związanymi z prokreacją, które w przypadku kobiet mocniej wpływają na przebieg ich karier zawodowych, w tym również politycznych. Znajduje to pewne odzwierciedlenie w danych zebranych na temat posłów i posłanek. Posłanki były zazwyczaj nieco starsze niż posłowie, częściej również niż posłowie były stanu wolnego. Z innych badań wiemy również, że jeśli są matkami to częściej dzieci starszych, nie wymagających już tak intensywnej opieki. Co ciekawe, także w najnowszym Sejmie występuje przewaga kobiet nieco starszych, co może świadczyć o sile społecznych przyzwyczajęń przekładających się na udzielane w wyborach poparcie. Mimo tego, że znacząco wzrosła liczba kandydatek właśnie w najmłodszej kategorii wiekowej, to nie uzyskują one poparcia w wyborach i w efekcie bardzo rzadko wchodzi do Sejmu. W tym przypadku czynnikiem obciążającym jest nie tylko płeć, ale również wiek.

Świadomość ludzi zmienia się zdecydowanie wolniej niż prawo, choć samo prawo jest też ważnym elementem kształtującym tę świadomość. Warto również pamiętać, że ustawa kwotowa została wprowadzona w wyniku inicjatywy ustawodawczej samych obywateli, co daje podstawę do wnioskowania, że obecność kobiet w polityce jest uznawana za ważną.

Drugim zakładanym celem była analiza aktywności kobiet w tym organie i jej porównanie z aktywnością mężczyzn.

Aktywność kobiet w Sejmie w analizowanym okresie nie odbiegała od tej przejawianej przez mężczyzn, a często to kobiety były bardziej aktywne, co znajdowało wyraz w liczbie wystąpień i zgłaszanych interpelacji. Mimo słabszej reprezentacji w Sejmie, kobiety aktywnie działały w komisjach sejmowych, stając również na ich czele. Zajmowały się sprawami, które są stereotypowo określane kobiecymi, choć przecież nie tylko nimi. Tym samym obie, sformułowane w odniesieniu do tego obszaru badań, hipotezy znalazły potwierdzenie. Analizy wystąpień sejmowych posłanek wykazały jednak również, że posłanki reprezentują w Sejmie przede wszystkim stanowisko swojej partii, także w tych kwestiach, które uznawane są za

kobiece (np. aborcja, równouprawnienie kobiet i mężczyzn, sprawy pracy zawodowej kobiet, sprawy społeczno-socjalne).¹⁴

Odnosząc się zaś do pytania dotyczącego wniosków z danych zebranych w trakcie wywiadów z posłankami, to można powiedzieć, że mimo wielu różnic czy pokoleniowych, czy ideologicznych, łączy badane posłanki siła charakteru i wiedza. Zarówno formalna związana ze studiami, ale przede wszystkim praktyczna. Część z badanych wskazywała na wagę obserwowanych w swoim otoczeniu wzorców, w tym zwłaszcza kobiecych. Wskazywane były również pewne formatywne wydarzenia historyczne, ale także osobiste doświadczenia, związane z przeżytą w dzieciństwie lub młodości chorobą. Z reguły posłanki doceniały znaczenie swoich cech osobowości. Szczególnie często podkreślały wagę umiejętności słuchania i rozmowy z ludźmi. Co ciekawe, niemal wszystkie uważają, że przebieg ich kariery zawodowej jest wynikiem szczęścia, zbiegu sprzyjających okoliczności czy zachęty ze strony otoczenia, w tym szczególnie kolegów z partii. To odrzucanie poczucia osobistego sprawstwa zwłaszcza w kontekście wejścia do polityki, ale i przebiegu kariery jest niezwykle ciekawą obserwacją, którą warto by poddać dalszym badaniom. Czy kobiety rzadziej niż mężczyźni planują przebieg swoich karier zawodowych czy też może polityka jest taką sferą, która utrudnia tworzenie tego typu kalkulacji? Większość badanych posłanek wchodziła do Sejmu w wieku dojrzałym, kiedy dzieci już nie potrzebowały z ich strony tak intensywnej opieki. Mimo to uważają, że łączenie tej pracy z obowiązkami domowymi, wymaga nie tylko zdolności organizacyjnych, ale również wsparcia ze strony partnera. Nawet jeśli uznają, że zwiększenie reprezentacji kobiet w Sejmie mogłoby przynieść pozytywne skutki (podkreślają często, że kobiety wnoszą do polityki inny punkt widzenia i odmienny styl pracy), to większość nie popiera rozwiązań kwotowych. Wszystkie badane posłanki lubią politykę za to, że dawała lub daje im ona możliwość wprowadzania obserwowalnych zmian, robienia konkretnych rzeczy. Wszystkie również nie lubią w polityce agresji, narastającej od kilku ostatnich kadencji, a także nasilającej się niemożności współpracy ponad partyjnymi podziałami. Wyniki opisanych powyżej badań zaprezentowałam również na konferencjach polskich i międzynarodowych:

1. "From the Totalitarianism towards Democracy in Central-Eastern Europe, "Instytut Psychologii PAN, Warszawa, 28-29 11 2010, międzynarodowa

¹⁴ Na podstawie A. Titkow, Tożsamość polskich kobiet. Ciągłość, zmiana, konteksty, Warszawa 2007, s. 278.

Referat: **The Level and Forms of Polish Youth's Political Activity in the Process of System Transformation. Social and Psychological Context** (współautorka: Jolanta Miluska).

2. „Zrozumieć człowieka - Zrozumieć świat”, UMCS, Lublin, 27-29 09 2011, ogólnopolska

Referat: **Spoleczno-psychologiczne uwarunkowania aktywności politycznej młodych Polaków w warunkach transformacji systemowej.**

3. I Międzynarodowe seminarium naukowe, „Determinanty rozwoju regionów w Europie: społeczeństwo, gospodarka, turystyka”, Państwowa Wyższa Szkoła Zaowdowa, Piła, 15-16.03 2012, międzynarodowa

Referat: **U źródeł obywatelskiej bierności – psychologiczna charakterystyka osób biernych i aktywnych.**

4. II Edycja Ogólnopolskiej Konferencji „Przestrzeń publiczna, przestrzeń prywatna, przestrzeń kobieca”, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 12.04 2012, ogólnopolska

Referat: **Stereotyp kobiety i polityka – stagnacja czy ewolucja.**

5. „Formy i sposoby legitymizacji władzy w Europie Środkowo-Wschodniej”, Collegium Polonicum UAM, Słubice 10-11.05.2012, międzynarodowa

Referat: **Przesłanki stabilizacji systemu demokratycznego – legitymizacja demokracji na poziomie indywidualnym.**

6. II Kongres Politologii, „Polska i Europa wobec wyzwań współczesnego świata”, UAM, Poznań, 19-21 09 2012,

Referat: **Wzory aktywności politycznej kobiet.**

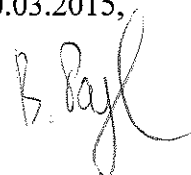
7. „Kobieca strona życia. Przestrzeń publiczna i przestrzeń prywatna”, konferencja zorganizowana przez Parlamentarną Grupę Kobiet oraz WNPiD UAM, Warszawa, Sejm, 07 03 2013,

Referat: **Biologiczne i psychologiczne bariery aktywności politycznej kobiet.**

8. XXXV Zjazd Naukowy Polskiego Towarzystwa Psychologicznego „Psychologia w zmieniającym się świecie”, UKW Bydgoszcz, 18-21.09.2014, ogólnopolska

Referat: **Spoleczno-demograficzne uwarunkowania aktywności politycznej w procesie transformacji systemowej** (współautor: Jolanta Miluska).

9. „Edukacja wobec wyzwań współczesności. Między optymizmem a pesymizmem”, Wydział Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, 20.03.2015, ogólnopolska,

Referat: **Edukacja dla demokracji – jakich obywateli potrzebuje współczesna demokracja.**

10. „Partycypacja obywateli w procesie podejmowania decyzji politycznych. Aktywność vs. bierność polityczna w Polsce i w Europie”, Collegium Polonicum UAM, Słubice, 28-29 maja 2015, ogólnopolska,

Referat: **Przemiany form aktywności politycznej obywateli – Polska na tle Europy.**

11. “From transformation to integration – women’s role and their participation in public life of the Visegrad. Od transformacji do integracji – rola kobiet i ich udział w życiu publicznym w państwach Grupy Wyszehradzkiej”, Collegium Polonicum UAM, Słubice, 22-23.10.2015, międzynarodowa,

Referat: **Płeć a aktywność polityczna – wyjaśnienie zależności.**

12. II Ogólnopolskie Forum Studiów nad Bezpieczeństwem. „Człowiek - Technika - Środowisko. Środki społecznego przekazu w systemie bezpieczeństwa narodowego”, UAM, Poznań, 19-20.05.2015, ogólnopolska

Referat: **Stereotyp kobiety w mediach i jego konsekwencje dla bezpieczeństwa kobiet.**

13. Ogólnopolska konferencja naukowa, Obszary aktywności kobiet, Rzeszów, 19-20.06.2015,

Referat: **Aktywność polityczna kobiet w okresie transformacji w Polsce.**

14. III Ogólnopolski Kongres Politologii, Kraków, 22-24.09.2015,

Moderacja panelu „Aktywność polityczna w warunkach demokratycznych – przejawy oraz uwarunkowania”,

Referaty:

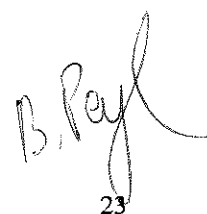
- **Preferencje obywateli odnośnie form i zakresu wpływu w demokracji w kontekście wartości politycznych;**
- **Płeć jako determinanta aktywności politycznej.**

15. „Dynamika zmian systemu politycznego w Państwach Europy Środkowej i Wschodniej. Wymiar aksjologiczny i praktyczny”, Collegium Polonicum, Słubice, 12-13.05.2016, międzynarodowa

Referat: **Przemiana form aktywności politycznej obywateli – Polska na tle Europy.**

16. „Europa w XXI w. Bezpieczeństwo Europy, Unii Europejskiej i Polski w obliczu nowych wyzwań. Stan obecny i scenariusze na przyszłość”, Collegium Polonicum UAM, Słubice, 4-5.02.2016, międzynarodowa,

Referat: **Rola bezpieczeństwa w aktywności politycznej kobiet.**

17. 24 World Congress of Political Science, Poznań, 23-28.07.2016,
Referat: **Przemiany oczekiwań wobec demokracji oraz aktywność polityczna.**
18. IV Kongres Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej „Komunikowanie społeczne w dobie nowych technologii”, UAM, Poznań, 15-17.09.2016, ogólnopolska
Referat: **Aktywność polityczna kobiet w nowych mediach.**
19. „Demokracja współczesna – wymiar polski i międzynarodowy”, Uniwersytet Ekonomiczny, Kraków, 19.10.2016, międzynarodowa,
Referat: **Zmiana modelu demokracji? Oczekiwania studentów wobec demokracji. Raport z badań.**
20. Interpolis – 13 Międzynarodowa konferencja, Uniwersytet im. M. Błażowskiego, Bańska Bystrzyca, 10.11.2016, międzynarodowa,
Referat: **Expectations towards democracy of the Polish Young Citizens.**
21. „Ewolucja systemu politycznego w państwach Europy Środkowej i Wschodniej”, Collegium Polonicum UAM, Ślubice, 17-18.11.2016, międzynarodowa,
Referat: **Reakcje społeczeństwa obywatelskiego wobec działań rządu – przypadek Polski.**
22. 4th International Interdisciplinary Conference of Political Research “Democracy in Development”, University of Bucharest, Bukareszt, 26-28.05.2017, międzynarodowa,
Referat: **Citizens’ involvement in politics as a tool for defending democracy. The example of Poland.**
23. „Zmierzch demokracji liberalnej”, Warszawa, Uniwersytet Warszawski, 27.06.2017, ogólnopolska,
Referat: **Jaka demokracja w Polsce? Możliwe kierunki rozwoju demokracji w świetle oczekiwań społecznych oraz postaw elit politycznych, współautor: M. Rachwał.**
24. XXVI Ogólnopolska Konferencja Psychologii Rozwojowej, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 1-3.06.2017, ogólnopolska
Referat: **U źródeł aktywności politycznej studentów. Analiza jakościowa procesu nabywania postaw politycznych.**
25. Konferencja ogólnopolska „Świat wg Szmajkego” Uniwersytet w Opolu, Opole 6-7.06.2017

Referat: Rola czynników psychologicznych w gotowości do publicznego wyrażania poglądów politycznych (współautorka – Justyna Kuświk, Uniwersytet Szczeciński).

26. XIV zjazd Polskiego Stowarzyszenia Psychologii Społecznej, UMK, Toruń 14-16.09.2017, ogólnopolska

Referat: Gotowość do wyrażania poglądów politycznych: uwarunkowania i konsekwencje (współautorka: Justyna Kuświk).

27. Dzień partycypacji, UAM, Poznań, 13.12.2017,

warsztat - **Przesłanki aktywności politycznej jednostki i jej konsekwencje.**

28. „Polityka społeczna w XXI wieku. Polityka społeczna w trójwymiarze.”, UAM, Poznań, 16 – 17.04.2018 r., ogólnopolska,

Referat: Psychologiczne aspekty aktywności zawodowej kobiet.

29. Konferencja międzynarodowa SCOPE i IPSA, Gender and Politics, Uniwersytet w Bukareszcie, Bukareszt, 18-19.05.2018,

Referat: At the Basis of Creating Political Awareness among Young Women – the Analysis of Activities Undertaken by the Mamy Głos Foundation.

30. Kobiety w wyborach,, wybory kobiet, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin, 19-20.04.2018, ogólnopolska

Referat: Polskie organizacje kobiece i ich rola w kształtowaniu postaw politycznych kobiet.

31. IV Kongres Politologii, Państwo w czasach zmiany, UMCS, Lublin, 18-20.09.2018:
Changes in political and social activity in Central and Eastern European countries (współmoderator panelu wraz z dr A. Bejmą, Uniwersytet Warszawski)

Dyskutantka w panelu: Partycypacja polityczna we współczesnych państwach demokratycznych – uwarunkowania, instytucje, konsekwencje

Referat: Użyteczność psychobiografii w tworzeniu biografii politycznej.

32. Ewolucja systemu politycznego, WYBORY SAMORZĄDOWE W POLSCE ORAZ EUROPIE ŚRODKOWEJ I WSCHODNIEJ, Collegium Polonicum UAM, Ślubice, 22-23.11.2018, ogólnopolska

Referat: Od sejmiku do Sejmu, od sołtysa do... – samorząd jako szkoła polityki.

33. Europa w XXI wieku, Collegium Polonicum UAM, Słubice 7-8.02.2019, międzynarodowa,

Referat: **Konsekwencje obecności kobiet w polityce.**

34. Demokratyczne wybory. Prawo, standardy, gwarancje, praktyka, WNPID UAM, Poznań, 26-27.02.2019, ogólnopolska,

Referat: **Mechanizmy wspierania aktywności wyborczej kobiet – polskie doświadczenia**

35. „Ewolucja postaw kobiet w sferze publicznej”, UAM, Poznań, 30 marca 2019, ogólnopolska

Referat: **Co zyskujemy na aktywności (kobiet) w sferach pozaprywatnych**

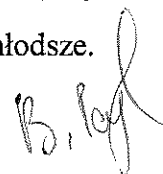
Wnioski

Wyniki prowadzonych przeze mnie badań potwierdziły w części uzyskiwane w innych badaniach wnioski dotyczące przemian w zakresie aktywności politycznej.

Można więc zaobserwować obniżanie się poziomu aktywności politycznej typu konwencjonalnego wśród młodych, choć nie zaobserwowano jednocześnie wzrostu ich zainteresowania aktywnością niekonwencjonalną. Można powiedzieć, że badana młodzież ograniczała swoją aktywność głównie do aktywności typu konwencjonalnego i niektórych sposobów aktywności przejawianej w Internecie.

Najbardziej interesującym wynikiem prowadzonych przeze mnie badań jest zaobserwowane powolne zacieranie się różnic w poziomie aktywności politycznej młodych kobiet i młodych mężczyzn. O ile w pierwszych pomiarach różnice te były bardzo wyraźne i wskazywały przewagę mężczyzn tak w zakresie przejawianej aktywności, jak i poparcia dla różnych jej form, tak w ostatnich pomiarach zmienna płeć przestała w sposób istotny statystycznie różnicować uzyskane wyniki. Może to być symptom zachodzących w społeczeństwie zmian, będących wynikiem większej obecności tematyki związanej z aktywnością kobiet w debacie politycznej, chociażby w związku z wprowadzaniem kwot do polskiego systemu wyborczego, ale także protestów zorganizowanych w ramach akcji strajk kobiet.

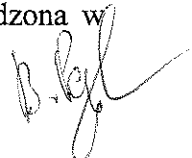
Ponadto powstanie najpierw Kongresu Kobiet, a później kilku inicjatyw skierowanych również do młodych kobiet, takich jak MamyGłos czy dziewczuszki dziewczuszkom, doprowadziło do zwiększenia ilości akcji, których grupami docelowymi były kobiety, także te najmłodsze.

Celem tych organizacji jest zaktywizowanie tej grupy tak w wymiarze społecznym, jak i politycznym. Wydaje się, że tego typu działania, prowadzone głównie za pośrednictwem portali społecznościowych, bardzo popularnych zwłaszcza wśród młodych, są bardzo ważne, a ich efekty mogą być szczególnie silne właśnie w przypadku młodych. Potwierdzają to również prowadzone przeze mnie wywiady z organizatorkami i działaczkami wskazanych wyżej inicjatyw. Zakres działań prowadzonych przez takie organizacje jak Mamy Głos obejmuje bowiem bardzo szerokie spektrum działań, poczynając od sfery świadomości (działania w obszarze herstorii, czyli przedstawiania sylwetek wybitnych kobiet, których rola w podręcznikach historii jest zazwyczaj umniejszana), wiedzy (na temat organizowania działań społecznych czy politycznych, np. zakładania organizacji, stowarzyszeń, zbierania funduszy na ich działanie), kończąc na warsztatach kształtujących już konkretny zakres umiejętności. Należy również podkreślić, że tego typu organizacje skierowane są do najmłodszych, a więc najbardziej podatnych na wpływ, grup młodych kobiet, zaniedbywanych wcześniej przez organizacje kobiece. Poznanie tych organizacji, sposobu ich działania oraz zakresu podejmowanych aktywności, możliwe było również dzięki przeprowadzonym wywiadam z ich organizatorkami i działaczkami.

Warto również zwrócić uwagę na jeszcze jeden z uzyskanych wyników, a mianowicie przeprowadzone badania wykazały, że ważnym korelatem aktywności politycznej, zwłaszcza w przypadku badanych kobiet, jest przekonanie o wadze aktywności politycznej w demokracji. Wskazywać to może potencjalne możliwości oddziaływania na młodzież w celu jej zaktywizowania. Jeżeli zgadzamy się, że aktywny obywatel jest ważny dla rozwoju demokracji, ale również jej trwałości, to należy zwiększyć w procesie edukacji politycznej nacisk na uświadamianie znaczenia aktywnej postawy obywatelskiej. Należy również rozwijać wiedzę oraz kompetencje obywatelskie młodzieży.

Podobne wnioski sformułować można w odniesieniu do aktywizowania kobiet. Prowadzone przeze mnie w 1996 r. badania dotyczące postaw młodych ludzi wobec polityki, wskazywały bardzo wyraźne różnice pomiędzy młodymi kobietami a mężczyznami, jeżeli chodzi o zainteresowanie aktywnością polityczną, zwłaszcza związaną z kandydowaniem w wyborach. Badane w uzasadnieniu swojej niechęci do podejmowania takiej aktywności, wskazywały często na brak odpowiednich predyspozycji, wiedzy, ale również podkreślały swój bardzo negatywny stosunek do sfery politycznej. Znajdowało to odzwierciedlenie w mniejszej deklarowanej aktywności politycznej. Wydaje się, że dużą rolę w procesie zmiany tego typu postaw i przekonań odegrać może edukacja polityczna, w tym również ta prowadzona w

szkole, w ramach lekcji wiedza o społeczeństwie. Pojawienie się opisywanych wyżej inicjatyw oddolnych skierowanych do tej grupy, wydaje się już przynosić pewne zmiany. Aby je utrwalić, ważne byłoby wprowadzenie podobnych działań w ramach oficjalnych kanałów edukacji. Szczególnie ważne może być np. położenie większego nacisku na prezentację kobiecych postaci historycznych, które wciąż w podręcznikach historii są marginalizowane. Wskazywanie pozytywnych wzorów aktywnych kobiet jest ważne dla kształtowania własnej aktywnej postawy kobiet. Analizy narracji badanych posłanek wykazały wagę takich wzorów. Szczególnie istotne są wzorce obserwowane w bezpośrednim otoczeniu jednostki, czyli w rodzinie, ale gdy ich brak, ważne są również wzory poznawane w dalszym otoczeniu, np. edukacyjnym.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo – badawczych

5.1. Pozostałe obszary zainteresowań naukowych i osiągnięte wyniki

Równoległe do wskazanego powyżej obszaru badań prowadziłam badania dotyczące **procesów demokratyzacji w obszarze Europy Środkowo-Wschodniej**. Podjęte w trakcie studiów doktoranckich na potrzeby pisanej wówczas pracy badania komparatystyczne dotyczące demokracji w Polsce oraz w Niemczech, zainteresowały mnie kwestią kulturowych uwarunkowań postaw wobec demokracji. Szczególnie interesujące wydało mi się zbadanie przebiegu procesów demokratyzacji w państwach, które ze względu na wciąż nieodległą przeszłość związaną z funkcjonowaniem w ramach niedemokratycznych systemów politycznych, wykazują wiele podobieństw. Wśród tych państw występuje jednak również szereg różnic związanych chociażby z doświadczeniami demokratycznymi. W swoich badaniach zajmowałam się więc przebiegiem procesów transformacyjnych w tych państwach, ze szczególnym uwzględnieniem postaw społecznych i ich przełożeniem na zachowania obywateli. Obok artykułów teoretycznych (patrz 5., 6. i 7. z poniższej listy), są tu również artykuły o charakterze bardziej empirycznym, w których analizie poddane zostały aktywności podejmowane przez obywateli (1., 2., 3.), ale także elementy świadomości politycznej, takie jak postawy wobec demokracji czy UE (4., 11. i 12). Dwa artykuły poświęcone zostały przemianom zachodzącym na Węgrzech, związanym z objęciem rządów przez V. Orbana. Analizie poddane zostały przyczyny, które doprowadziły partię Orbana do zwycięstwa (8.), ale także konsekwencje objęcia przez niego rządów (9.). Tym również kwestiom poświęcona została książka „Hungary nad Poland in the Times of Political Transission. Selected Issues”

B. Bzd

(10.), w której przemiany polityczne na Węgrzech porównano ze zmianami zachodzącymi w Polsce. Kwestiom zależności pomiędzy przekonaniami obywateli a ich postawami wobec demokracji w powiązaniu z istniejącymi w danym kraju tradycjami demokratycznymi, poświęcona była również monografia „Demokracja polska i niemiecka. Tradycja, teraźniejszość, przyszłość”. Stanowi ona zmodyfikowaną wersję pracy doktorskiej, która zainspirowała dalsze badania prowadzone już w odniesieniu do innych państw regionu.

Uzyskane wyniki pozwalają sformułować hipotezę, wymagającą jednak dalszej weryfikacji, iż procesy demokratyzacji zachodzące w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, napotykają na swojej drodze przeszkody, wynikające z problemów z zakorzenieniem się postaw prodemokratycznych w społeczeństwie. Po części są one związane z dość krótkim okresem trwania demokracji na tym obszarze, ale wzmacniane są one obserwowanym współcześnie wzrostem postaw populistycznych również w innych państwach, nawet tych o ustabilizowanym już systemie demokratycznym. Są one również przejawem zmieniających się oczekiwań wobec demokracji i oferowanych przez nią obywatelom możliwości wywierania wpływu na władzę. Głoszona przez część politologów od kilkunastu już lat teza o wyczerpywaniu się możliwości demokracji liberalnej w zaspokajaniu wzrastających oczekiwań obywateli, wydaje się potwierdzać. W Polsce, ale także w innych państwach świata, wzrasta ilość działań typu niekonwencjonalnego, takich jak demonstracje, protesty czy strajki, przy spadającym systematycznie uczestnictwie w wyborach czy członkostwie w partiach politycznych. Jednocześnie obywatele stają się coraz bardziej podatni na hasła populistyczne, których kreowanie ułatwia dostęp do informacji zbieranych na ich temat obywateli za pomocą technik Big Data.

1. Beata Pająk, Krzysztof Patkowski, **Sektor non-profit jako jeden z elementów kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego w Czechach i na Węgrzech**, [w:] „Czas społeczeństwa obywatelskiego. Między teorią a praktyką”, (red. B. Krauz-Mozer, P. Borowiec), Wydaw. UJ: Kraków 2006, ss. 209-224.
2. Beata Pająk, **Kulturowe uwarunkowania aktywności politycznej obywateli. Przypadek Polski oraz Niemiec**, [w:] „Czy upadek demokracji? Wymiar praktyczny”, (red. A. Stelmach), Wydawnictwo Naukowe INPiD UAM, Poznań 2007, ss. 105-120.
3. Beata Pająk, **Sposoby definiowania demokracji w Polsce oraz w Niemczech a aktywność polityczna**, [w:] „Społeczeństwo, wiedza, demokracja”, (red. J. Kochanowski), Łódź 2008.

4. Beata Pająk, Mariusz Pawlukiewicz, **Postawy mieszkańców małych miejscowości wobec Unii Europejskiej na przykładzie Trzcianki**, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, nr 1-2/2009, ss. 185-201.
5. Beata Pająk-Patkowska, **Wymiar lewica-prawica w Polsce – podziały ideologiczne w polskim społeczeństwie**, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, nr 1/2010, ss. 79-96.
6. Beata Pająk, **Rola tradycji demokratycznych w konsolidacji demokracji w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej**, [w:] „Polska i Europa Środkowa, Demokratyzacja, konsolidacja, europeizacja”, (red. E. Nowak, R. Riedel), Wydaw. UMCS: Lublin 2010, ss. 119-128.
7. Beata Pająk, **Dobra wolność vs. zła równość**, [w:] „Wartości w świecie polityki”, red. J. Miluska), Wydawnictwo Poznańskie: Poznań 2012, ss. 119-128.
8. Beata Pająk-Patkowska, Krzysztof Patkowski, **Węgry w latach 1990–2011. Polityczne, ekonomiczne i społeczne przyczyny kryzysu**, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, nr 3/2012, ss. 263-285.
9. Beata Pająk-Patkowska, Krzysztof Patkowski, **Węgierska droga do i od demokracji**, „Przegląd Politologiczny”, nr 2/2014, ss. 21-35.
10. Beata Pająk-Patkowska, Marcin Rachwał (red.), **Hungary and Poland in Times of Political Transition. Selected Issues**, Wydaw. WNPiD UAM Poznań 2016.
11. Beata Pająk-Patkowska, Jaroslava Pospisilova, **Czech and Polish understanding of democracy**, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, nr 4/2018, ss. 95-112.
12. Beata Pająk-Patkowska, Marcin Rachwał, **Jaka demokracja w Polsce? Możliwe kierunki rozwoju demokracji w świetle oczekiwań społecznych oraz postaw elit politycznych**, [w:] Zmierzch demokracji liberalnej?, red. K. A. Wojtaszczyk, P. Stawarz, J. Wiśniewska-Grzelak, Warszawa 2018.

Wskazane wyżej kwestie stały się również przedmiotem wystąpień na kilkunastu konferencjach polskich i zagranicznych:

1. Polska i Europa Środkowa. Demokratyzacja, konsolidacja, europeizacja, UMCS 28-29 maja 2009, Nałęczów,
Referat: Kulturowe uwarunkowania postaw wobec demokracji.
2. II Ogólnopolski Kongres Politologii – Polska i Europa wobec wyzwań współczesnego świata, Poznań 19-21 września 2012,
Referat: Węgierska droga do i od demokracji.

3. Ewolucja systemu politycznego w nowych państwach członkowskich UE, Słubice, 15-16 maja 2013, międzynarodowa,
referat: Czy demokracja na Węgrzech jest zagrożona? Ewolucja systemu politycznego na Węgrzech po 1989 r., współautor dr K. Patkowski.
4. 24 World Congress of Political Science, Poznań, 23-28 lipca 2016, międzynarodowa,
referat: Przemiany oczekiwań wobec demokracji oraz aktywność polityczna.
5. Demokracja współczesna – wymiar polski i międzynarodowy, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, 19 X 2016, międzynarodowa,
referat: Zmiana modelu demokracji? Oczekiwania studentów wobec demokracji. Raport z badań.
6. Interpolis – 13 Międzynarodowa konferencja, 10 11. 2016, Bańska Bystrzyca, międzynarodowa,
referat: Expectations towards democracy of the Polish Young Citizens, współautorka Iwona Olejnik, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
7. Ewolucja systemu politycznego w państwach Europy Środkowej i Wschodniej, Słubice 17-18 XI 2016, międzynarodowa,
referat: Reakcje społeczeństwa obywatelskiego wobec działań rządu – przypadek Polski.
8. Europa w XXI w., Słubice, Collegium Polonicum, 2-3 lutego 2017, międzynarodowa,
referat: „Czy przebudzenie społeczeństwa obywatelskiego? Przypadek Polski i Słowacji”, współautorka: G. Mikulova, Uniwersytet im. M. Beli w Bańskiej Bystrzycy.
9. 4th International Interdisciplinary Conference of Political Research, Democracy in Development, University of Bucharest, Bukareszt 26-28 V 2017, międzynarodowa,
referat: “Citizens’ involvement in politics as a tool for defending democracy. The example of Poland”.
10. Zmierzch demokracji liberalnej, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, 27 VI 2017, ogólnopolska,
referat: „Jaka demokracja w Polsce? Możliwe kierunki rozwoju demokracji w świetle oczekiwań społecznych oraz postaw elit politycznych”, współautor: M. Rachwał.
11. XXII Doroczna Konferencja Środkowoeuropejskiego Towarzystwa Nauk Politycznych (CEPSA), Wrocław 14-15 IX 2017, międzynarodowa,

referat: Gabriela Mikulova, "Polish and Slovakian Civil Society Towards Government's Politics in the Years 2015-2016", współautorka: Gabriela Mikulova, Uniwersytet im. M. Beli w Bańskiej Bystrzycy

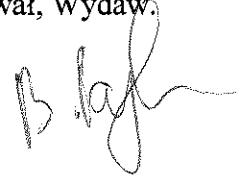
12. Ewolucja systemu politycznego, demokracja przedstawicielska vs demokracja bezpośrednia, Collegium Polonicum, Ślubice, 30 XI-1 XII 2017, międzynarodowa, referat: „Sposoby rozumienia demokracji w Polsce oraz w Czechach – źródła oraz konsekwencje”, współautorka: Jaroslava Pospisilova, Czeska Akademia Nauk.

13. XXII Doroczna Konferencja Środkowoeuropejskiego Towarzystwa Nauk Politycznych (CEPSA), Wrocław 14-15 IX 2017, międzynarodowa, referat: "Social Media in Relation to Acts of Government and (Un)shaping of Citizenship. Example of Central Europe", współautor: dr Jakub Jakubowski, WNPiD UAM

14. Europa XXI wieku. Europa i UE w obliczu nowych wyzwań, Collegium Polonicum, Ślubice, 1-2 lutego 2018, referat: „Social media in the process of (not) shaping a civil society. Poland in comparison to the Central Europe countries”, współautor: dr Jakub Jakubowski, WNPiD UAM.

Kolejny obszar zainteresowań związany jest z tematyką wpływu społecznego, ale także rolą mediów społecznościowych w tym zakresie. Wynikiem tych zainteresowań są trzy artykuły oraz dwie prace pod redakcją:

- Beata Pająk-Patkowska, Jakub Jakubowski, **Wykorzystanie reguł wpływu społecznego w reklamach profrekwencyjnych**, w: Wpływ społeczny – konteksty i zastosowania badawcze, (red. B. Pająk-Patkowska), Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań, ISBN 978-83-62907-78-4, ss. 71-86.
- Beata Pająk-Patkowska, Aleksandra Kaniewska-Sęba, **Negative recommendation in social media - theoretical approach and case studies**, "Przegląd Politologiczny" nr 3/17, ss. 45-60.
- Beata Pająk-Patkowska, Jakub Jakubowski, **Social media in relation to acts of government and (un)shaping of citizenship**, [w:] Hungary and Poland in Times of Political Transition. Selected Issues, red. B. Pająk-Patkowska, M. Rachwał, Wydaw. WNPiD UAM Poznań, ss. 223-236.

- Beata Pająk-Patkowska (red.), **„Wpływ społeczny. Konteksty i zastosowania badawcze”**, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2016, ss. 239.
- Beata Pająk-Patkowska (red.), **„Stereotypy w obszarze społecznym i politycznym”**, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2011, ss. 157.

Interesują mnie również zagadnienia związane z metodologią badań nauk politycznych, a zwłaszcza kwestią badań empirycznych. Wyrazem tych zainteresowań jest przygotowany wspólnie z prof. dr hab. Zbigniewem Blokiem artykuł: **„Kultura polityczna – propozycja pomiaru pojęcia”**, [w:] Kultura polityczna jako przedmiot badań, red. A. Sarnacki, Wydaw. WAM, Kraków 2016, ss. 23-38.

Warto podkreślić, że w swoich badaniach sięgam często do badań empirycznych, stąd problem pomiaru teoretycznych konstruktów politologicznych towarzyszy mi od początku pracy naukowej. Wszystkie dotychczas przygotowywane przez mnie prace, poczynając od prac magisterskich, poprzez pracę doktorską, kończąc na przedstawionych w ramach osiągnięcia artykułach i monografiach, oparte były przynajmniej w części na badaniach własnych w rozumieniu badań empirycznych, czy to ilościowych czy to jakościowych.

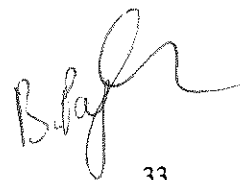
5.2. Projekty i granty badawcze

Kierowałam trzema projektami badawczymi (dwoma wspólnie z dr Marcinem Rachwałem), w kolejnych trzech byłam wykonawcą:

- **Poland and Hungary in the era of political transformation – directions for developing political system and civil society** (projektem tym kierowałam wspólnie z dr Marcinem Rachwałem, project finansowany ze środków Węgiersko-Polskiego Program Współpracy Pozarządowej, czas realizacji VI-XII.2016.
- **Możliwości wpływu obywateli na decyzje polityczne w państwach demokratycznych** (projektem tym kieruję wspólnie z dr Marcinem Rachwałem, grant finansowany ze środków na badania Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM), czas realizacji od 2015 do chwili obecnej.
- **Kobiety w Sejmie III RP** (grant indywidualny, finansowany ze środków na badania Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM), czas realizacji 2014-2018.

Projekty, w których pełniłam lub pełnię rolę wykonawcy:

- **Obrazy społeczne grup narażonych na dyskryminację** (kierownik: prof. dr hab. Jolanta Miluska).

- **Dzień partycypacji. Uwarunkowania i mechanizmy partycypacji politycznej** (kierownik: dr Marcin Rachwał).
- **Narracja własnych osiągnięć, celów i wartości życiowych jako czynniki zwiększające odporność na stres wśród żołnierzy zawodowych** (kierownik: dr hab. Grażyna Bartkowiak).
- **Rola mediów społecznościowych w procesie socjalizacji politycznej młodzieży** (kierownik: prof. dr hab. Piotr Pawełczyk).

W 2016 r. wspólnie z dr Marcinem Rachwałem kierowałam międzynarodowym projektem badawczym pt. **Poland and Hungary in the era of political transformation – directions for developing political system and civil society** (numer projektu: 201618). Projekt ten zrealizowany został ze środków Węgiersko-Polskiego Program Współpracy Pozarządowej, który uzyskaliśmy w konkursie zorganizowanym przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych Polski oraz Ambasadę Węgier. Dla zrealizowania zakładanego celu konieczne było zorganizowanie międzynarodowego zespołu badawczego, w którego skład weszli naukowcy z Uniwersytetu w Peczsze (dr hab. Andrea Schmidt, dr Voros Zoltan, prof. Bretter Zoltan, prof. Laszlo Kakai, dr Victor Glied), a także z polskich uczelni (UAM, SWPS, Uniwersytet Warszawski). W efekcie opracowania wniosku o przyznanie środków finansowych, zorganizowania zespołu badawczego, zaprojektowania i przeprowadzenia badań ukazała się praca zbiorowa pt. *Hungary and Poland in Times of Political Transition. Selected Issues*, eds. B. Pająk-Patkowska, M. Rachwał, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2016, ss. 239. Ponadto zorganizowano dwa anglojęzyczne panele – jeden w ramach corocznej konferencji organizowanej przez Środkowoeuropejskie Stowarzyszenie Nauk Politycznych CEPESA („Poland and Hungary in the era of political transformation – comparative analysis”, z dr. Marcinem Rachwałem, Wrocław 14-15 IX 2017), a drugi w ramach międzynarodowej konferencji Europa w XXI wieku (Collegium Polonicum w Słubicach, 1-2 lutego 2018 r., „Evolution of the political system in Poland and Hungary after 1989”, również wspólnie z dr. Marcinem Rachwałem).

Celem projektu była analiza porównawcza sposobu ustanowienia demokracji, przyjętych rozwiązań konstytucyjnych, jak również funkcjonowania systemu politycznego w Polsce i na Węgrzech w pierwszych latach transformacji systemowej. Interesowała nas również ewolucja demokracji w badanych państwach. Porównaliśmy także społeczeństwo obywatelskie Polski

oraz Węgier, tak w zakresie jego roli w zainicjowaniu transformacji systemowej, jak i jego późniejszej ewolucji i aktualnej kondycji.

Drugim realizowanym wspólnie z dr Marcinem Rachwałem projektem jest trwający od 2015 r. do chwili obecnej projekt: *Możliwości wpływu obywateli na decyzje polityczne w państwach demokratycznych*. Punktem wyjścia dla tych badań była teza głoszona przez część politologów, iż współcześni obywatele zmieniają swoje oczekiwania w odniesieniu do demokracji i żądają większego wpływu na sferę polityczną. W związku z tym chcieliśmy zweryfikować takie założenie za pomocą badań ankietowych przeprowadzonych wśród studentów oraz licealistów. W tym celu skonstruowaliśmy ankietę zawierającą kilka narzędzi, w tym autorską Skalę Oczekiwań wobec Demokracji, skalę wiedzy na temat możliwości wpływu na sferę polityczną oraz Skalę Aktywności Politycznej oraz skale innych autorów. Narzędzia zostały przebadane w celu określenia ich rzetelności, a następnie przeprowadzono badanie mające charakter pilotażu. Zebrane w ten sposób dane zostały opracowane, a na ich podstawie przygotowano pięć wystąpień konferencyjnych oraz dwa artykuły naukowe.

W okresie 2014-2018 realizowałam również grant indywidualny, finansowany ze środków na badania Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM, zatytułowany *Kobiety w Sejmie III RP*. Jego celem była analiza obecności kobiet w polskim Sejmie w okresie 1989 – 2018. Dla realizacji tego celu zaprojektowałam badania jakościowe oraz ilościowe. W ramach badań jakościowych wyselekcjonowałam grupę 29 posłanek aktywnych we wskazanym okresie, przygotowałam scenariusz wywiadu pogłębionego oraz przeprowadziłam 25 wywiadów pogłębionych (cztery posłanki nie wyraziły zgody na udział w badaniu). Wywiady podlegały następnie transkrypcji i opracowaniu. W przypadku 16 posłanek przeanalizowałam również wszystkie wystąpienia i interpelacje przez nie zgłoszone. W ramach badań ilościowych przygotowałam bazę, w której zakodowane zostały dostępne na stronach Sejmu informacje dotyczące posłów wszystkich od 1989 r. kadencji. Na tej podstawie dokonałam charakterystyki populacji posłów i posłanek okresu III RP.

Efektem projektu jest monografia „Uwarunkowania obecności i aktywności kobiet w Sejmie III RP w latach 1989-2018” oraz trzy artykuły naukowe.

Byłam również wykonawcą w grantie realizowanym przez prof. dr hab. Jolantę Miluską finansowanym ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W grantie tym brałam udział w opracowaniu ankiety i przygotowaniu bazy statystycznej.

Kolejnym grantem, w którym pełniłam funkcję wykonawcy, był kierowany przez prof. UAM dr hab. Dorotę Piontek projekt studiów magisterskich w języku angielskim Journalism and Social Communication. Byłam w nim odpowiedzialna za przygotowanie i poprowadzenie wykładów oraz ćwiczeń z przedmiotu Social Psychology.

Pełniłam również rolę wykonawcy w projekcie ***Dzień partycypacji. Uwarunkowania i mechanizmy partycypacji politycznej***, kierowanym przez dr Marcina Rachwałem. W jego ramach przygotowałam artykuł do książki „Uwarunkowania i mechanizmy partycypacji politycznej”, a także przygotowałam warsztat skierowany do studentów Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa poświęcony konsekwencjom aktywności politycznej.

W chwili obecnej jestem również wykonawcą w grantie ***Narracja własnych osiągnięć, celów i wartości życiowych jako czynniki zwiększające odporność na stres wśród żołnierzy zawodowych*** (grant nr finansowany przez Ministerstwo Obrony Narodowej), kierowanym przez dr hab. Grażynę Bartkowiak z Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni. Moją rolą jest współpraca przy tworzeniu i wyborze narzędzi badawczych oraz współpraca przy opracowaniu wyników badań.

Kolejnym realizowanym projektem jest kierowany przez prof. dra hab. Piotra Pawełczyka projekt ***Rola mediów społecznościowych w procesie socjalizacji politycznej młodzieży***. Wraz z pozostałymi członkami zespołu brałam udział w przygotowaniu koncepcji badań, stworzeniu narzędzi badawczych i opracowaniu ankiety. Obecnie trwają prace nad zebranymi w liceach na terenie Wielkopolski wynikami badań pilotażowych. Posłużą one do przygotowania artykułów oraz książki, jak również będą punktem wyjścia do stworzenia projektu badań ogólnopolskich.

5.3. Udział w zespołach eksperckich i wykonane ekspertyzy

Brałam udział w badaniu Delphi jako respondent z grupy ekspertów, w projekcie „Foresight regionalny dla Wielkopolski” (czas trwania badania 19 IX – 23 X 2011).

5.4. Aktywność dydaktyczna

W obszarze aktywności dydaktycznej prowadziłam i prowadzę wykłady, konwersatoria, ćwiczenia oraz seminaria licencjackie.

W opisywanym okresie prowadziłam zajęcia dydaktyczne dla studentów politologii, dziennikarstwa i komunikacji społecznej, stosunków międzynarodowych oraz bezpieczeństwa narodowego z następujących przedmiotów:

- Psychologia społeczna (ćwiczenia oraz wykład);

- Public Relations (ćwiczenia oraz wykład);
- Psychologia reklamy (ćwiczenia oraz wykład);
- Psychologia polityki (ćwiczenia oraz wykład);
- Zarządzanie stresem w sytuacjach kryzysowych (ćwiczenia oraz wykład);
- Psychologia pracy (ćwiczenia oraz wykład).

W roku 2018, w ramach międzynarodowego grantu, prowadziłam zajęcia – wykład oraz ćwiczenia (Social Psychology) w języku angielskim dla studentów kierunku Journalism and Social Communication.

Taki zakres przedmiotów wynikał z ukończonych przeze mnie kierunków studiów, czyli politologii oraz psychologii. W celu podnoszenia swojej wiedzy i kompetencji dydaktycznych uczestniczyłam także w dodatkowych kursach, takich jak: Studium Podyplomowe z Psychologii w Zarządzaniu oraz Szkoła Letnia Psychologii Polityki, kurs tutoringu czy kurs pedagogiczny. W grudniu 2015 r. byłam również na wizycie studyjnej w Central European University w Budapeszcie, w ramach programu „UAM: Unikatowy Absolwent = Możliwości. Wzrost potencjału dydaktycznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza poprzez proinnowacyjne kształcenie w języku angielskim, interdyscyplinarność, e-learning, inwestycje w kadry”, finansowanego przez Europejski Fundusz Społeczny. W 2018 r. ukończyłam również zakończony certyfikowanym egzaminem, zaawansowany kurs języka angielskiego, finansowany ze środków grantowych przeznaczonych na podnoszenie potencjału dydaktycznego pracowników.

W okresie tym byłam promotorką trzystu prac licencjackich na kierunku politologia, dziennikarstwo i komunikacja społeczna, stosunki międzynarodowe oraz piętnastu prac magisterskich. Byłam również promotorem pomocniczym w przewodzie doktorskim dra Mateusza Karatysza („Reklama społeczna w przestrzeni miejskiej Poznania” napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Piotra Pawełczyka). Obecnie pełnię rolę promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim mgr Dagmary Prystackiej („Trendy i perspektywy w komunikacji korporacyjnej we współczesnych organizacjach rynkowych”).

W bieżącym roku sprawuję opiekę naukową nad 27 seminarzystami studiów licencjackich.

5.5. Aktywność organizacyjna

W 2008 r. założyłam na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Koło Naukowe Psychologii Polityki i Psychologii Kulturowej, którego byłam opiekunem do 2014 r. Warto podkreślić, że koło to nadal funkcjonuje na Wydziale i cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem studentów. Od momentu jego założenia należało do niego ponad 150 studentów, z których wielu aktywnie uczestniczyło w konferencjach skierowanych do studentów i młodych badaczy. Tu swój kontakt z działalnością naukową rozpoczęło również kilku obecnych doktorów.

W okresie pomiędzy 2008 a 2014 r. zorganizowałam w ramach działalności koła cztery konferencje naukowe, których uczestnikami byli studenci oraz pracownicy naukowcy z Poznania oraz innych ośrodków akademickich.

Pierwsza konferencja zorganizowana została w 2009 r. Jej tematem były Stereotypy w obszarze społecznym i politycznym. W konferencji wzięło udział 20 osób, studentów i pracowników naukowych, polskich uczelni.

Druga z konferencji dotyczyła Wpływu społecznego w obszarze społecznym i politycznym i miała ona miejsce w 2010 r. Uczestniczyło w niej 20 osób z poznańskich i polskich ośrodków naukowych.

Podobny wymiar miały dwie pozostałe konferencje. Jedna, poświęcona wyborom z perspektywy psychologicznej i politologicznej, a druga dotycząca emocji w sferze politycznej i społecznej (2013).

Ponadto wspólnie z prof. dr. hab. Jolantą Miluską zorganizowałam dwie duże konferencje o zasięgu ogólnokrajowym.

Pierwsza z nich miała miejsce w Poznaniu w dniach 25-16 października 2007 r., zatytułowana była „Polityka i politycy. Diagnozy – Oceny – Doświadczenia. Udział w niej wzięło 50 naukowców z polskich ośrodków naukowych.

Podobny wymiar miała konferencja „Wartości w świecie polityki”, która odbyła się w dniach 28-29 września 2010 r. w Poznaniu.

Ponadto byłam również organizatorką i współorganizatorką sześciu paneli na konferencjach krajowych i międzynarodowych. I tak, podczas Kongresu Politologii w Krakowie zorganizowałam dwa panele tematyczne, jeden wspólnie z dr Marcinem Rachwałem. Dwa kolejne panele przygotowałam w ramach konferencji CEPESA, która odbyła się w 2017 r. we Wrocławiu, obydwie w języku angielskim, jeden wspólnie z dr. Marcinem Rachwałem. Także panel zorganizowany podczas konferencji w Słubicach był w

języku angielskim ¹⁵. W roku 2018 podczas Kongresu Politologii w Lublinie zorganizowałam kolejny panel tematyczny w języku angielskim (wspólnie z dr Agnieszką Bejmą z Uniwersytetu Warszawskiego). Tematyka wskazanych wyżej paneli związana była z aktywnością polityczną, a także z kwestiami dotyczącymi procesów demokratyzacji w Europie Środkowo-Wschodniej, czyli z dwoma podstawowymi obszarami moich zainteresowań badawczych.

Należę do Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych, International Political Science Association oraz International Society of Political Psychology.

Od kwietnia 2019 r. pełnię funkcję Koordynatora wydziałowego Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa ds. kontaktu z Poradnią Psychologiczną dla Studentów UAM.

5.6. Popularyzacja nauki

W okresie pomiędzy 2010 a 2011 r., w ramach współpracy z Wyższą Szkołą Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa w Poznaniu, prowadziłam wykłady zatytułowane „Psychologiczne mechanizmy reklamy”, skierowane do słuchaczy „Uniwersytetu Trzeciego Wieku”.

W okresie pomiędzy 1 października a 31 grudnia 2012 r. odbyłam 3-miesięczny staż w ramach programu Staż Sukcesem Naukowca, finansowany przez Europejski Fundusz Społeczny. W ramach 3-miesięcznej współpracy z firmą Creative Media przygotowałam dla niej projekt nowej strategii marketingowej. W trakcie programu uczestniczyłam również w dwóch konferencjach skierowanych do przedsiębiorców, w których prezentowałam możliwości współpracy nauki z biznesem.

Ponadto współpracuję z mediami (m.in. „Głos Wielkopolski”, „n.p.m.”, Kurier Akademicki) popularyzując wiedzę naukową szerokim kręgom odbiorców. M.in. w styczniu 2016 r. udzieliłam półgodzinnego wywiadu telewizyjnego w języku angielskim na temat kreowania wroga w polityce wewnętrznej i międzynarodowej („Political invented rivals and its psychological influence on people”).

W 2017 r. prowadziłam również warsztaty dotyczące Hejtu w Internecie, skierowane do uczniów szkół gimnazjalnych oraz ich rodziców.

¹⁵ Szczegóły w załączniku nr 5.

